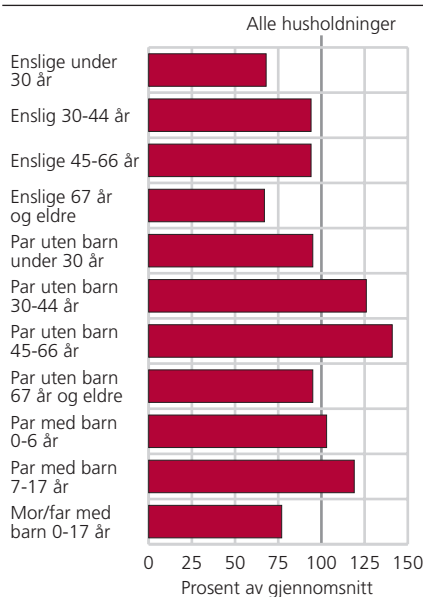

Sterk inntektsvekst, men unge aleneboende henger etter

De fleste husholdninger har hatt god inntektsvekst i perioden fra 1990 til 2005. Unge aleneboende har imidlertid hatt en dårligere inntektsutvikling. Denne gruppen bruker også en større del av inntekten sin på boligutgifter enn hva andre grupper gjør. Men de bruker minst andel på mat. Kvinner tjener fortsatt 15 prosent mindre enn menn i gjennomsnitt, men det er minst lønnsforskjell blant de yngre.

Frøydis Strøm, Harald Lunde og Eiliv Mørk

Figur 1. Inntekt etter skatt per forbruksenhet i prosent av gjennomsnittlig inntekt for alle husholdninger¹. Alle husholdninger=100. 2005

¹ Studenter utelatt.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Frøydis Strøm er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk (froydis.strom@ssb.no).

Harald Lunde er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk (harald.lunde@ssb.no).

Eiliv Mørk er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekts- og lønnsstatistikk (eiliv.mork@ssb.no).

Inntekt etter skatt for husholdninger i Norge var 312 000 kroner i 2005. Dette er median inntekt etter skatt for alle husholdninger, som er inntekten til den husholdningen som befinner seg midt i fordelingen etter at en har sortert inntektene etter størrelse. Målt i faste priser (2005-kroner) er økningen fra 1990 til 2005 på 33 prosent, men ikke alle fikk ta del i denne høye inntektsveksten.

Yngre aleneboende taper terreng

Yngre aleneboende, under 45 år, har hatt en svak inntektsutvikling sammenlignet med andre typer husholdninger. Denne gruppen hadde på begynnelsen av 1990-tallet en inntekt på omtrent samme nivå som gjennomsnittet for alle husholdninger, når vi ser på inntekt etter skatt per forbruksenhet (se faktaboks). I 2005 har inntektsnivået til denne gruppen falt til bare 73 prosent av gjennomsnittet for alle husholdninger. Noe av nedgangen kan forklares med at det er blitt flere studenter i perioden. Selv om vi utelater studenter, har enslices inntektsvekst bare vært halvparten så stor som for flere andre husholdningstyper, for eksempel par med barn. Dette kan blant annet forklares med at det har skjedd en vekst i sysselsettingen innen parhusholdningene, men ikke blant de enslige.

Sammen med unge aleneboende er det først og fremst enslige pensjonister og enslige forsørgere som har lavest inntektsnivå sammenlignet med gjennomsnittet for hele befolkningen (se figur 1).

Det er en klar forskjell i økonomisk velferd mellom de barna som bor sammen med begge foreldrene, og de som bor sammen med en enslig forsørger. I ni av ti tilfeller vil sistnevnte være en enslig mor. Barn som har én forsørger, har mer enn dobbelt så stor sannsynlighet for å havne i lavinntektsgruppen som barn med to forsørgere (Statistisk sentralbyrå 2007a). I 2005 hadde enslige forsørgere en inntekt per forbruksenhet som bare var 80 prosent av inntektsnivået til gjennomsnittshusholdningen (208 500 kroner). Dette gapet kan sees i sammenheng med en svakere yrkestilknytning blant husholdninger med enslige forsørgere enn vi finner hos husholdninger med to forsørgere.

Unge aleneboende er ingen homogen gruppe

Blant de vel 220 000 personene som bor alene og er under 30 år, er drøyt 100 000 studenter. Studentene har en sterk tilknytning til arbeidsmarkedet. Mer enn 90 prosent har en eller annen form for inntekt av eget arbeid. I gjennomsnitt betyr yrkesinntekten mer enn den samlede studiestøtten. I 2005

Inntekt

Inntektsbegrepet som er benyttet i denne artikkelen, er *inntekt etter skatt*. Dette inntektsbegrepet fremstår etter følgende regnskap:

Inntekt etter skatt = Yrkesinntekt (lønnsinntekt og netto næringsinntekt)
+ brutto kapitalinntekt (renteinntekter og avkastning på verdipapir)
+ sum overføringer (pensjoner og stønader)
- utlignet skatt og negative overføringer (underholdsbidrag og pensjonspremier i arbeidsforhold)

Selv om dette inntektsbegrepet omfatter de fleste kontante inntektene en person eller husholdning mottar, må en være oppmerksom på at dette inntektsbegrepet ikke omfatter viktige inntekter som også kan ha stor betydning for individenes velferdsnivå. Her kan nevnes verdien av offentlige tjenester, verdien av hjemmeproduksjon og såkalte «svarte» inntekter. I tillegg inngår heller ikke inntekt av egen bolig i begrepet. Ut fra samme prinsipp er heller ikke renteutgifter trukket fra. De fleste inntektsopplysningene i inntektsstatistikken er hentet fra skattemyndighetene. Siden det endelige skatteoppgjøret først foreligger sent ut på høsten, er de ferskeste tilgjengelige inntektsopplysningene som benyttes i dette kapitlet, for inntektsåret 2005.

utgjorde gjennomsnittlig yrkesinntekt 73 000 kroner, mens stipend og lån utgjorde til sammen 69 000 kroner.

Blant de unge enslige som ikke studerer, er det store variasjoner i inntektsnivået og i hvilke inntektstyper som betyr mest. En høy andel (18 prosent) har en samlet inntekt under 100 000 kroner. Dette er personer med en relativt svak tilknytning til arbeidslivet, der supplerende stønader som sosialhjelp er viktig. Mange i denne gruppen kan også nylig ha avsluttet en utdanning.

Flertallet blant de unge enslige som ikke studerer, har en god yrkestilknytning. Over halvparten (53 prosent) har en samlet inntekt mellom 100 000 og 300 000 kroner, mens nesten 30 prosent har en inntekt på 300 000 kroner eller høyere.

Kvinner yrkesinntekt stadig viktigere

Det er fremdeles færre kvinner enn menn med yrkesinntekt, uansett husholdningstype. I 2005 utgjorde kvinners andel av den totale yrkesinntekten 38 prosent, samme andel som de to foregående årene. Gjennomsnittlig tjener menn også langt mer enn kvinner. Et kjønnssegregert arbeidsmarked med høy kvinneandel i offentlig sektor, og mange deltidsansatte blant disse, er noen av årsakene til dette (Tronstad 2007). Likevel har kvinners yrkesinntekt blitt stadig viktigere for husholdningsøkonomien.

Fra 1990 har stadig flere husholdninger minst to yrkesaktive. Nær tre av fire parhusholdninger i alderen 25-54 år har minst to yrkesaktive medlemmer. Tallene fra 1998 til 2005 viser imidlertid en liten tilbakegang i andelen husholdninger med to eller flere yrkesaktive. Dette kan nok sees i sammenheng med den økende arbeidsledigheten i perioden 2001-2005. Selv om yrkestilknytningen reduseres, viser tallene stabilitet i kvinners andel av den totale yrkesinntekten. I løpet av de siste 15 årene har kvinners andel av den totale yrkesinntekten økt med om lag 5 prosentpoeng.

Inntekt etter skatt per forbruksenhet

For å kunne sammenligne inntekten til husholdninger av ulik størrelse og sammensetning, justerer man vanligvis den samlede husholdningsinntekten ved hjelp av forbruksvekter, eller såkalte ekvivalensskalaer. Husholdningenes samlede inntekt, etter skatt, fordeles på antall forbruksenheter i husholdningen. Hver person får en forbruksvekt, avhengig av hvilken ekvivalensskala man velger å bruke.

Ekvivalensskala

Det finnes flere ulike skalaer. Vi har her hovedsakelig benyttet den såkalte EU-skalaen. Denne skalaen anses å ha moderate antakelser når det gjelder graden av stordriftsfordeler, det vil si hvor økonomisk fordelaktig det er å bo i en stor husholdning. Ifølge denne skalaen skal første voksne familied medlem ha vekt lik 1,0 mens neste voksne får vekt lik 0,5 og barn vekt lik 0,3. Et par med to barn må for eksempel ha en husholdningsinntekt etter skatt på 210 000 kroner for å ha samme økonomiske levestandard som en enslig med 100 000 kroner i inntekt etter skatt.

OECD-skalaen legger mindre vekt på stordriftsfordeler når flere bor sammen. Her gis første voksne vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,7 mens barn får vekt lik 0,5. Ifølge denne skalaen må en tobarnsfamilie ha en inntekt tilsvarende 270 000 kroner for å ha samme økonomiske levestandard som en enslig med 100 000 kroner i inntekt.

Medianinntekt

Medianinntekten er det inntektsbeløpet som deler en gruppe i to like store halvdel, etter at inntekten er sortert stigende (eller synkende). Det vil da være like mange personer med en inntekt over som under ulike avstander til medianinntekten.

Datakilde

Den viktigste kilden som er benyttet til å beskrive husholdningenes inntekter er inntektsstatistikk for husholdninger. Inntektsstatistikken er fra og med 2005 en totaltelling, og den gir tall for ulike grupper av husholdninger, som for eksempel enslige, husholdninger med barn og pensjonister. Inntektsstatistikken gir tall for inntekt etter skatt for ulike husholdninger og for inntektens og formuens sammensetning.

Realkapital omfatter faste eiendommer (egen bolig og fritidseiendommer), produksjonskapital (for næringsdrivende) og annen konsumkapital (for eksempel innbo og løsøre, biler og båter). Alle verdiene baserer seg på ligningstakst, som i de fleste tilfeller er klart lavere enn markedsverdien. *Finanskapital* omfatter summen av bankinnskudd, obligasjoner, aksjer og andre fordringer som er angitt i ligningen. Også verdien på finanskapitalen er i noen grad undervurdert i ligningen. Dette gjelder for eksempel for aksjer som ikke er notert på Oslo Børs' hovedliste.

Formue er summen av realkapital og finanskapital fratrukket gjeld og korrigert for negativ nettoformue.

Heltidsekvivalenter

I lønnsstatistikken blir ansatte med en avtalt arbeidstid på mindre enn 33 timer per uke eller med stillingsandel på mindre enn 100 prosent normalt sett definert som deltidsansatte.

For å kunne sammenligne lønnen til deltidsansatte med heltidsansatte, er lønnen for deltidsansatte omregnet til heltidslønn. Dette gjøres ved å benytte forholdet mellom arbeidstiden til hver enkelt deltidsansatt og den gjennomsnittlige arbeidstiden for heltidsansatte i næringen som omregningsfaktor. Månedslønn per heltidsekvivalent for de deltidsansatte kan da slås sammen med månedslønn for de heltidsansatte slik at man kan beregne en gjennomsnittlig månedslønn for alle ansatte. Månedslønn er hovedbegrepet i lønnsstatistikken og omfatter avtalt lønn (grunnlønn), uregelmessige tillegg samt bonus og provisjon. Overtidsgodtgjøring er ikke inkludert i månedslønnen. Lønnsstatistikken i Statistisk sentralbyrå (SSB) har sammenlignbare tall for alle ansatte tilbake til 1998.

I 2005 var gjennomsnittlig lønn per normalårsverk 361 200 kroner. Målt i faste kroner viser tallene at økningen fra 1990 til 2005 har vært på 41 prosent. Dette er en relativt sterk økning.

Generell økt gjeldsbelastning – spesielt blant unge

Gjelden har økt i de fleste husholdningsgruppene, spesielt blant unge husholdningsgrupper. 2005 var det året da utlånsrentene var på det laveste i perioden fra 1990 til 2005. Dette førte til en sterk økning i husholdningenes gjeldsopptak. Mens 15 prosent av husholdningene i 1990 hadde gjeld som var to ganger større enn samlet husholdningsinntekt, hadde 27 prosent av husholdninger tilsvarende stor gjeld i 2005. Samtidig blir andelen gjeldsfrie husholdninger stadig mindre, fra 28 prosent i 1990 til 17 prosent i 2005.

Målt i faste priser har husholdningenes samlede gjeld økt med over 80 prosent i denne perioden. Økningen fra 2004 til 2005 var alene på 16 prosent. I gjennomsnitt har norske husholdninger en gjeld på godt over 700 000 kroner.

Den husholdningstypen som har mest gjeld, er par hvor yngste barn er i alderen 0-5 år. I gjennomsnitt hadde disse husholdningene en gjeld som var om lag dobbelt så høy som gjennomsnittet for alle husholdninger i 2005, det vil si vel 1,4 millioner kroner. For 18 prosent av disse husholdningene utgjorde gjelden tre ganger mer enn husholdningens samlede inntekt.

Ved å se på gjeld i forhold til inntekt er det imidlertid unge aleneboende som kommer dårligst ut. 22 prosent av aleneboende under 45 år hadde gjeld som var større enn tre ganger samlet inntekt i 2005. Også unge par uten barn har mye gjeld i forhold til inntekt. Den gruppen som kommer dårligst ut med tanke på gjeld i forhold til inntekt, er likevel enslige forsørgere. Denne gruppen har også hatt en stor økning i gjeldsbelastningen de siste årene (Statistisk sentralbyrå 2007b), se figur 2.

Husholdningenes brutto finanskapital har økt med 97 prosent fra 1990 til 2005. Bare fra 2000 til 2005 har den økt med 24 prosent. Økningen skyldes blant annet mer banksparing samt verdiøkning på aksjer og andre verdipapirer.

Fortsatt er det slik at halvdelen med lavest bruttofinanskapital kun råder over knappe 4 prosent av den samlede finanskapitalen til husholdningene. Den høyeste tidelen drar stadig mer fra. De ti prosentene av husholdningene som hadde høyest bruttofinanskapital, hadde hele 67,5 prosent av den totale bruttofinanskapitalen i 2005.

Stabile lønnsforskjeller mellom kvinner og menn

Kvinner tjener i gjennomsnitt 15 prosent mindre enn menn. Andelen har holdt seg forholdsvis stabil de siste 20 årene, fra 83,6 prosent i 1998 til 84,7 prosent i 2006.

Sammenlignet med resten av Europa viser tall fra 2005 at lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i Norge er omtrent på samme nivå som gjennomsnittet i EU-landene. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i Sverige og Norge er omtrent likt, mens lønnsforskjellene mellom kvinner og menn i Danmark er om lag 2 prosentpoeng større enn i Norge (se figur 3).

Tabell 1. Gjennomsnittlig månedslønn per heltidsekvivalent og kvinners lønn i prosent av menns lønn per 3. kvartal 2006. Alle ansatte, etter sektor

Sektor	Månedslønn		Kvinnens lønn i prosent av menns lønn
	Menn	Kvinner	
Alle ansatte	32 700	27 700	84,7
Offentlig sektor	31 800	28 000	87,9
Av dette:			
Stat	32 600	29 300	89,7
Kommune og fylkeskommune	28 300	26 100	92,4
Skoleverket	32 600	31 500	96,7
Helseforetak	36 800	28 800	78,2
Privat sektor	32 800	27 400	83,6

Kilde: Lønnsstatistikk. Alle ansatte, Statistisk sentralbyrå.

I privat sektor har kvinners andel av menns lønn økt fra 81,9 prosent til 83,6 fra 1998 til i dag. I offentlig sektor har andelen holdt seg forholdsvis stabil, i underkant av 88 prosent (se tabell 1). Innenfor offentlig sektor er det mindre lønnsforskjeller mellom kvinner og menn i kommunene enn i staten. Kommunesektoren er preget av en høy andel kvinner samtidig som mange jobber deltid.

I privat sektor er det store forskjeller fra næring til næring og totalt sett en større lønnsspredning enn i offentlig sektor. I finansnæringen, hvor det gjennomsnittlige lønnsnivået er relativt høyt, har kvinners lønn, som andel av menns lønn, gått ned de siste årene. I 1998 tjente kvinner rundt 73 prosent av det menn tjente per måned, mens andelen var nede i drøyt 68 prosent i 2006. Noe av nedgangen skyldes økte bonusutbetalinger som i stor grad har tilfalt mannsdominerte yrkesgrupper, blant annet administrative ledere og meklere. Varehandelsnæringen har et relativt lavt lønnsnivå, og den er preget av høy kvinneandel og mange deltidsansatte. I denne næringen er kvinners andel av menns lønn om lag 80 prosent. Tilsvarende andel for industrien ligger på vel 89 prosent, men her er kvinneandelen relativt lav.

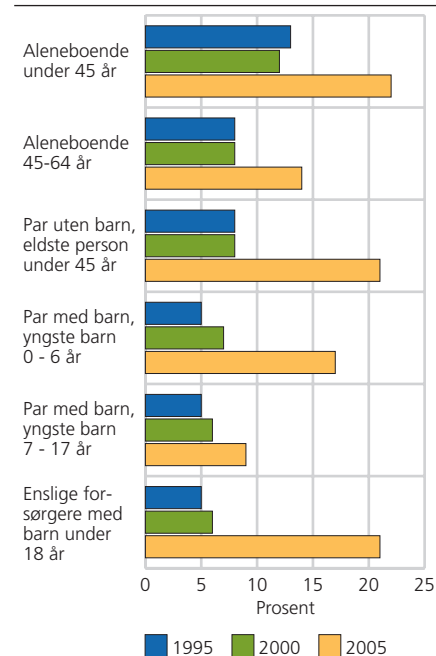
Flest deltidsansatte kvinner

En klart større andel kvinner enn menn jobber deltid. Ser vi på de deltidsansatte for seg, var kvinners andel av menns lønn langt høyere enn for de heltidsansatte, hele 96,6 prosent. Den tilsvarende andelen for heltidsansatte var på 86,8 prosent. Noe av den store forskjellen kan forklares ved at de deltidsansatte fordeler seg noe ulikt mellom yrkesgruppene i forhold til de heltidsansatte, for eksempel er de fleste ledere heltidsansatte. Deltidsansatte kvinner er dessuten gjerne ansatt i andre næringer og yrker enn deltidsansatte menn (se faktaboks).

Høyere utdanning gir større lønnsforskjeller

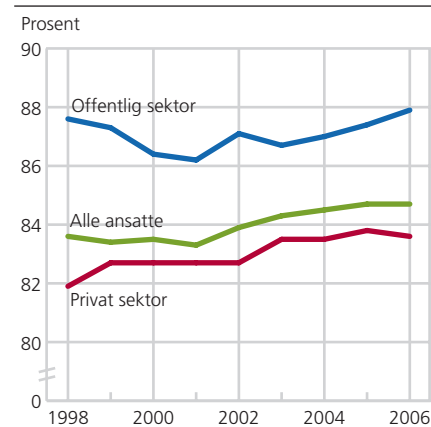
Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er større i grupper med høyere utdanning enn i grupper uten høyere utdanning. Blant ansatte med grunnskole som høyeste utdanningsnivå tjente kvinner i gjennomsnitt 89,4 prosent av menns lønn, mens den tilsvarende andelen for de med lavere nivå universitets og høyskoleutdanning (til og med fire år) var under 80 prosent. En forklaring kan være at kvinner og menn velger ulike utdanningsretninger. Kvinner velger ofte lærerutdanning eller en utdanning innenfor helse- og sosialfag, mens menn gjerne velger tekniske og naturvitenskapelige fag. Ser vi på gruppen med et høyere nivå universitets og høyskoleutdanning (fire år og

Figur 2. Andelen med gjeld større enn tre ganger inntekten. 1995, 2000 og 2005

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Kvinners lønn i prosent av menns lønn per 3. kvartal 1998-2006. Gjennomsnittlig månedslønn per heltidsekvivalent. Alle ansatte

Kilde: Lønnsstatistikk. Alle ansatte, Statistisk sentralbyrå.

Forbruk omfatter husholdningens utbetalinger

Som forbruk regnes ikke utgifter til direkte skatter, trygdepremie, gitte gaver, realinvesteringer (for eksempel kjøp av bolig og utgifter til bygging og påbygging av bolig) og kontraktmessig sparing (pensjonsinnskott, avdrag på lån, livsforsikring med videre). I tillegg til utbetalingene omfatter forbruk verdien av forbruket av egenproduserte varer og mottatte gaver.

lengre), var andelen noe større, med om lag 82 prosent. Dette mønsteret har vært tilnærmet det samme i hele perioden fra 1998 til 2006.

Minst lønnsforskjell blant de yngre ...

Lønnsforskjellen mellom kvinner og menn er økende med alderen. Noe av årsaken til denne fallende kurven ligger i generasjonsforskjeller mellom kvinner og menn i valg av utdanning og yrke. I aldersgruppene opp til 29 år var kvinners andel av menns lønn om lag 93 prosent, mens den tilsvarende andelen i aldersgruppene 55-59 år og over 60 år var på rundt 79 prosent. Aldersgruppen 35-39 år er antallsmessig den største, og her tjente kvinner omtrent 86 prosent av menns lønn.

... og innen kontoryrkene

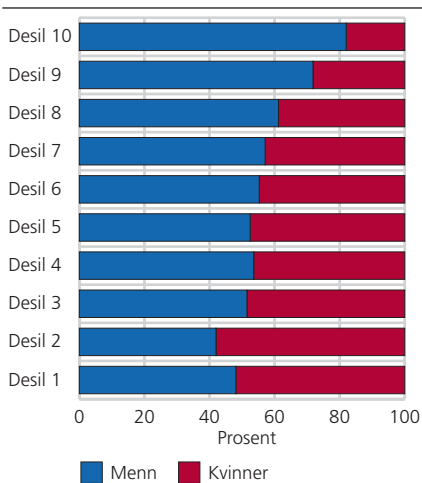
Den relative lønnsforskjellen mellom kvinner og menn i privat sektor er størst i yrkesgruppene med høyest lønnsnivå, det vil si i lederyrker, akademiker-yrker og høgskoleyrker. Blant ledere tjener kvinner i gjennomsnitt bare 80 prosent av hva menn tjener per måned. En av årsakene til dette kan være at mannlige ledere befinner seg høyere i hierarkiet, det vil si at de har høyere lederstillinger enn kvinner. Det er også store forskjeller fra næring til næring blant lederne, og finansnæringen er et eksempel på en næring der det relativt sett er stor forskjell på månedslønna til kvinnelige og mannlige ledere, både i kroner og prosent.

I kontoryrker er det relativt sett minst lønnsforskjell mellom kvinner og menn, og kvinner har i denne yrkesgruppen om lag 98 prosent av menns månedslønn. Eksempler på typiske kontoryrker kan være sekretærer, økonomimedarbeidere og resepsjonister.

Størst lønnsbredning blant menn

Menn dominerer i gruppene med høyest lønn når alle ansatte er sortert etter stigende lønn. Mer enn 80 prosent av personene i gruppen med høyest lønn (desil 10) er menn. Kvinner har en mer samlet plassering på lønnskalaen, og de er overrepresentert i de to gruppene med lavest lønn.

Figur 4. Andel menn og kvinner per desil 3. kvartal 2006. Heltidsekvivalenter. Alle ansatte

Kilde: Lønnsstatistikk. Alle ansatte, Statistisk sentralbyrå.

Mye av forskjellene som illustreres i figur 4, kan forklares ut fra hvor kvinner og menn jobber, både med hensyn til yrke og næring. I motsetning til kvinner er menn oftere ansatt i yrker med krav til høyere utdanning både i privat sektor og som ledere.

Mest bonus til menn

Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn forsterkes ved at menn i større grad enn kvinner har forskjellige former for tillegg og bonuser. Det er i utpregede mannsdominerte nærings- og yrkesgrupper at bonus forekommer oftest. I 2006 gikk mer enn 80 prosent av bonusutbetalingene til menn. I gjennomsnitt hadde heltidsansatte menn i privat sektor nær 1 200 kroner i bonus per måned i 2006, mens det samme tallet for kvinner var vel 700 kroner. En typisk bonusmottaker vil være en mannlige leder i finansnæringen, oljesektoren eller eiendomsbransjen, i 40-årene og med høy utdanning.

Ser man bare på avtalt lønn eller grunnlønn, utgjorde kvinners lønn 86,2 prosent av menns lønn. Inkludert uregelmessige tillegg og bonus synker andelen til 84,7 prosent, og dersom overtidsgodtgjørelse er med, går andelen ytterligere ned, til 82,7 prosent.

Det private forbruket øker

Det private pengeforbruket fortsetter å øke, og boligutgiftene tar stadig mer av husholdningenes penger. Denne utgiften er tyngst for unge og aleneboende, som gjennomsnittlig må ut med mellom 30 og 41 prosent av budsjettet årlig for å betale regningene. Sammenlignet med tidligere år skjer det motsatte med matinnkjøp til hjemmet, matandelen av de totale utgiftene går ned. Det er de unge aleneboende som bruker minst andel på mat.

Det årlige gjennomsnittsforbruket i private husholdninger økte med 17 prosent fra 1996 til 2006. I 1996 brukte vi gjennomsnittlig 294 700 regnet i 2006-kroner. Ti år senere var beløpet 343 000 kroner per husholdning (2006-kroner). Gjennom flere tiår har boutgiftene økt mest, sammenlignet med andre utgifter. Denne tendensen ble brutt i 1993. På 1960-tallet sto boutgiftene for 12-14 prosent av forbruket. Så gjorde de et hopp med økte renteutgifter i 1988, steg deretter og nådde en foreløpig topp på 26 prosent i 1992. I begynnelsen av 1980-tallet brukte en gjennomsnittshusholdning mer på transport enn på bolig. Fire år senere, i 1984, kostet boligen både mer enn mat, og mer enn reiser og transport. Boligen beholdt topplasseringen frem til 1996, da den ble forbigått av transportutgiftene. En ny beregningsmåte som ble tatt i bruk ved Statistisk sentralbyrå viser at dersom man bruker denne metoden på tall fra 1996, var boligen også i 1996 den desidert største utgiftsposten, hele 28 prosent. I denne beregningsmetoden tar man med en «leieutgift» for eiere av egen bolig, samtidig som man utelater renteutgifter. Boligen dominerer fortsatt husholdningenes budsjett i perioden 2004-2006. Andelen er på 28 prosent (se figur 5).

Flere eier bil

Veksten i forbruket på midten av 1980-tallet gikk til anskaffelse av varige forbruksgodter, spesielt bolig, men også til transport.

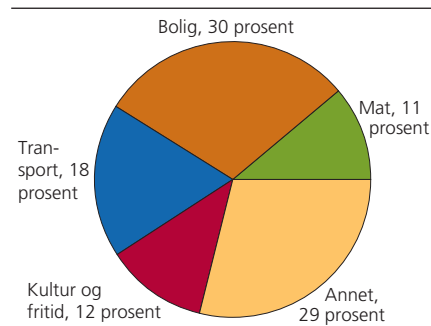
Bolig, bil og fritidshus er de viktigste varige forbruksgodene i private husholdninger. I 1980 hadde 60 prosent av husholdningene bil. I begynnelsen av 1990-årene var tallet 76 prosent. I 2006 eide 78 prosent av husholdningene bil. Den store økningen på 1980- og -90-tallet skjedde til tross for at sammensetningen av mange husholdninger endret seg til å bestå av aleneboende. I denne gruppen har andelen med bil tradisjonelt vært lavest.

Særlig mange parhusholdninger har bil. Henholdsvis 94 og 98 prosent av par med små og med store barn eide bil i 2005. Så mange som 90 prosent av alle par hadde bil. Blant aleneboende under 65 år hadde 60 prosent bil. Det avgjørende for om en husholdning eier bil eller ikke, synes å være transportbehovet, ikke så mye husholdningens økonomiske evne.

I husholdninger der hovedinntekten bringes inn av en som er 65 år eller eldre, eier 75 prosent bil. Det betyr at tre firedeler av husholdningene i den eldste gruppen eier bil. Og det var i denne gruppen at økningen av bileiere var større enn for gjennomsnittshusholdningen i de siste årene.

Dessuten hadde nærmere en firedel av husholdningene flere enn én bil i 2006, og andelen økte mest blant par uten barn, fra 15 prosent 1988 til 34 prosent i 2006.

Figur 5. Andelen av utgiftene som går til mat, bolig, transport, kultur og fritid og annet. 2006. Prosent

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2006, Statistisk sentralbyrå.

Over 60 000 kroner årlig til transport

Transportutgiftene er den nest største utgiftsposten for gjennomsnittshusholdningen, og de utgjorde i gjennomsnitt 63 600 kroner i året per husholdning i perioden 2004-2006. Dette er nær en seksdel av totalutgiftene (se figur 5).

Det er fortsatt bare et mindretall av husholdningene som eier fritidsbolig. I hele perioden fra 1980 har vel 20 prosent av husholdningene hatt fritidsbolig. Anskaffelse av fritidsbolig er i større grad enn bilkjøp knyttet til husholdningens økonomiske evne. I 2006 eide 23,3 prosent av husholdningene fritidsbolig, som er en økning på noen få prosent på 15 år.

Mindre mat hjemme

Mat, bolig og transport har i lang tid vært de største utgiftspostene på husholdningenes budsjett. Til sammen utgjør disse postene 60 prosent av de totale utgiftene. Utgifter til restaurant- og kafébesøk inngår ikke som mat i undersøkelsen.

Den relative fordelingen av disse utgiftene har forandret seg i løpet av årene. Selv om det fra 1996 ble innført en ny metode for å beregne boligutgiftene, som medfører brudd i statistikken, kan vi allikevel si noe om den generelle utviklingen i forbruket. En markant tendens er at utgiftsandelen til matvarer har vært synkende. Nedgangen er et uttrykk for utviklingen i velstanden som har funnet sted i perioden 1980-2006. Det er vanlig å bruke en prosentvis mindre andel av inntekten på matvarer jo høyere inntekten blir (Engel 1895).

I 1958 brukte gjennomsnittshusholdningen nær 40 prosent av inntekten til mat. Ved starten av 1980-tallet var andelen på 20 prosent, og ved tusenårsskiftet brukte en husholdning i gjennomsnitt under 12 prosent på mat.

Mens vi bruker mindre på mat, har også matvanene endret seg. Siden 1958 er forbruket av poteter mer enn halvert, til 32 kilo per person i året (2006). Også forbruket av margarin og oljer er nær halvert. Forbruket av kjøtt og kjøttvarer har vært det samme de siste 27 årene, rundt 46 kilo per person. Samtidig spises stadig mindre fisk og fiskevarer, mens forbruket av frukt, grønsaker, ris og pasta har økt.

Mer til kultur og fritid

Utgiftene til mat og drikke var mellom 1980 og 2000 husholdningenes tredje største utgiftspost. Fra 2000-tallet har utgiftene til kultur og fritid inntatt tredjeplassen. Husholdningene brukte gjennomsnittlig 41 400 kroner, det vil si 12 prosent per år, på audiovisuelt utstyr, sport, hobby, lesestoff og kulturtilbud i perioden 2004-2006. Gjennomsnittshusholdningen brukte 39 000 kroner på mat og alkoholfrie drikkevarer i den samme perioden, og det tilsvarer litt over 11 prosent av den totale forbruksutgiften, altså bruker husholdningene i gjennomsnitt omtrent det samme på kultur som på mat.

Denne utviklingen skyldtes også at mer mat blir kjøpt utenfor hjemmet: på restaurant, kantine, kafé, kiosk. En gjennomsnittshusholdning brukte 10 600 kroner per år på mat kjøpt utenfor hjemmet i 2004-2006.

For omtrent 12 år siden (1992-1994) var utgiften på 8 300 kroner i 2006-kroner, mens for rundt 25 år siden (1980-1982) var nivået på 5 400 kroner i 2006-kroner. Disse beløpene omfatter alkoholholdig drikke. I tillegg vet vi at det på området «mat og drikke kjøpt utenfor hjemmet» skjer en underrapportering av utgiftene, slik at både nivået og utgiftsøkningen i realiteten skulle vært større enn det undersøkelsen viser.

Klær og sko billigere, garderoben vokser

Vi bruker en mindre andel av pengene til klær og sko. Siden 1958 har denne utgiftsposten blitt mer enn halvert, og den er nå nede i litt over 5 prosent av forbruket. Nedgangen skyldes at klær og sko har blitt relativt billigere fordi prisveksten har vært mindre enn på de fleste andre varer. Prisutviklingen har til tider vært negativ. Prisutviklingen på klær og sko, særlig de siste årene, skyldes en stadig økende import fra lavkostland. Selv om vi bruker en mindre andel av pengene på klær og sko, kjøper vi ikke nødvendigvis mindre klær, snarere er det motsatte tilfelle.

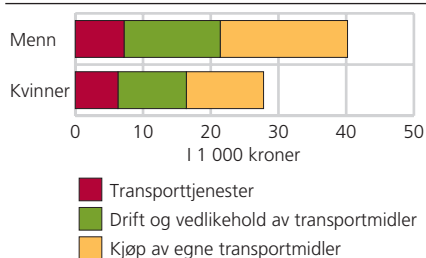
Vi importerer stadig mer av klær og tilbehør til klær fra lavkostland som Kina. I 1990 kom 5,3 prosent av importverdien av klærne og tilbehøret fra Kina, mot hele 32,5 prosent i 2004. Også når det gjelder fottøy, har importen fra Kina økt. I 1990 kom 2,7 prosent av importverdien fra Kina, mot 20,5 prosent i 2004 (Statistisk sentralbyrå 2007c).

Stadig flere alene om utgiftene

Siden Statistisk sentralbyrå begynte med forbruksundersøkelser i 1958, har størrelsen på gjennomsnittshusholdningen blitt mindre. I 1958 var gjennomsnittlig størrelse på husholdningen på 3,09 personer, mens i 2004-2006 er denne nede i 2,22. Særlig har det vært en økning i antallet aleneboende (Mørk 2006).

Figur 6. **Forbruksutgifter til transport. Menn og kvinner. 2004-2006. 1 000 kroner**

Kilde: Forbruksundersøkelsen 2004-2006, Statistisk sentralbyrå.

Resultatene er fra forbruksundersøkelsen, en årlig utvalgsundersøkelse hvor Statistisk sentralbyrå samler inn opplysninger om utgifter i private husholdninger. På grunn av små årlige utvalg kan en bare publisere tall for enkeltgrupper ved å slå utvalgene til forbruksundersøkelsene for tre år sammen. Resultatet gis som gjennomsnitt per år i de tre årene, og det tidfestes da for eksempel til 2004-2006.

Når husholdningenes størrelse forandres, vil også forbruksmønsteret forandre seg noe. Blir husholdningen mindre, vil utgifter knyttet til den enkelte person synke raskere enn utgifter husholdningen har i fellesskap. Utgifter knyttet til enkeltpersoner i husholdningen er for eksempel utgifter til mat og klær. Utgifter av en mer felles natur som er knyttet til husholdningen, er utgifter til bolig, bil og husholdningsartikler.

Mindre husholdninger har ikke de samme stordriftfordelene som større husholdninger, hvor de enkelte medlemmene deler på mange fellesutgifter. Så lenge utviklingen går mot stadig flere små hushold, og særlig med en økning av enslige, vil utgifter som er mer knyttet til husholdningen enn til enkeltpersoner, få en stadig større betydning for husholdningenes budsjett.

For eksempel har aleneboende den laveste utgiften til bolig regnet i kroner sammenlignet med andre typer husholdninger, i gjennomsnitt 72 000 kroner per år. Men enslige bruker i gjennomsnitt 34 prosent av inntekten sin til bolig. Det er den høyeste andelen blant alle husholdningstypene. Par med store barn, der yngste barn er over seks år, har de høyeste boligutgiftene i kroner, 131 800 kroner i gjennomsnitt. Som andel av utgiftene totalt er det de samme husholdningene, og dessuten par med små barn (0-6 år), som har de laveste boligutgiftene, 25 prosent. Par med store barn har også høyest total forbruksutgift. I gjennomsnitt er det denne gruppen som bruker mest på transport. De har transportutgifter på 99 800 kroner i året i gjennomsnitt, eller 19 prosent av de totale utgiftene i 2004-2006.

Kvinner kjøper klær, menn digitalt utstyr

Forskjeller i sammensetningen av forbruket er blant annet uttrykk for forskjeller i preferanser og livsstil. Disse påvirkes av hvilken livsfase husholdningen er i. En ung husholdning i etableringsfasen vil ha andre behov og preferanser enn en eldre og veletablert husholdning. Dessuten vil både husholdningens størrelse og alderssammensetning innvirke på forbruksmønsteret.

Matvareutgiftenes andel av forbruket varierer en del mellom husholdninger av ulike typer. Yngre enslige (16-44 år) bruker minst andel på mat (9 prosent), mens par med tre eller flere barn bruker størst andel (14 prosent). Nedgangen i andelen som går til mat, gjelder alle typer husholdninger.

Forbruket som går til reiser og transport, varierer også mellom husholdningstypene. I 2003-2005 var andelen lavest for eldre enslige (65-79 år), 11 prosent. Høyest var den for par uten barn i alderen 45-64 år, 21 prosent av budsjettet (se figur 6).

I forbruksundersøkelsen måles forbruket for hele husholdningen under ett. Det er derfor ikke mulig å påvise forbruket til enkelte medlemmer, for eksempel barn eller ungdom. Skal en se på enkeltpersoners forbruk, må en bruke data for aleneboende. I denne gruppen er menns forbruk 6 prosent høyere enn kvinners.

Menn bruker dobbelt så mye penger på TV, PC og annet digitalt utstyr enn det kvinner gjør. Menn bruker også en tredel mer enn kvinner på transport, mens kvinner bruker noe mer på klær og sko. Samtidig bruker også kvinnene rundt tre ganger mer enn menn på personlig pleie. Disse tallene gjelder aleneboende, der de eldre er overrepresentert blant kvinnene og de yngre blant mennene. Her vil aldersdimensjonen spille inn sammen med kjønn.

Referanser

Engel, Ernst (1895): Die Lebenskosten belgischer Arbeiterfamilien frueher und jetzt. Ermittelt aus Familienhaushaltsrechnungen und vergleichend zusammengestellt. Bulletin of the International Institute of Statistics, 9, 1895.

Mørk, Eiliv (red.) (2006): *Aleneboendes levekår*, Statistiske analyser 81, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2007a): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2006*, Rapporter 2007/8, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå (2007b): <http://www.ssb.no/emner/05/01/inntind/>.

Statistisk sentralbyrå (2007c): *Temaside – Varehandel* (<http://www.ssb.no/varehandel/>).

Tronstad, Kristian Rose (red.) (2007): *Fordelingen av økonomiske ressurser mellom kvinner og menn. Inntekt, sysselsetting og tidsbruk*, Rapporter 2007/1, Statistisk sentralbyrå.